

Stauning 4. december 2000

Biografiernes tid og relativismen

Det har nu i årevis har været biografier som topper bestsellerlisterne. Og hvorfor nu det?

En af grundene er formentlig at vi lever i en tid hvor demokratismen og pluraliseringen med deres indbyggede inertier fører til mere og mere åndelig uniformering. Demokratiet og menneskerettighederne har bl.a. fungeret som undskyldning for at afskaffe de værn mod magthaverne som selv slaver oftest har haft: slægten og familien.

Magten ligger altid et eller andet sted, og vort århundredes såkaldte 'frigørelse' af enkeltindividet, har jo blot betydet, at magten over den enkelte er blevet flyttet fra privatsfæren over i staten og det offentlige rum. Vi skabes ikke mere af hver vores slægt, nej vi skabes af samfundet, industrien og medierne, og derved ens. Derfor har vi brug for at læse om mennesker fra dengang der var forskellighed, dengang der stadig var plads til personligheder.

Men der er også en anden grund til bølgen af biografier, en grund til at man ikke læser hvad fortidens forfattere selv skrev, men i stedet læser om dem. Man læser f.eks. ikke Kierkegaard, man læser om ham. Man læser ikke Grundtvig, man læser om ham.

Thi derved kan man jo interessere sig for f.eks. en fortidig forfatter uden at risikere, at blive anfægtet af forfatterskabets indhold. I moderne biografier er der altid lagt et beskyttende filter ned mellem personen der disseseres og den nutidige læser. Man kan blive pirret af den biograferedes personlighed og originalitet uden at blive direkte tiltalt og anfægtet.

Tænk hvis f.eks. de ca. 15.000 grundtvigianere, der netop er blevet indvalgt i landets menighedsråd, læste en enkelt god prædiken og en enkelt national artikel af Grundtvig. Ja så ville de jo finde ud af, at Grundtvig slet ikke var grundtvigianer, men snarere en fanatisk religiøs fundamentalist og højreradikal nationalist. De ville finde ud af, at hans salmer og sange, som de kender, ikke er uforpligtende poesi, men at han faktisk mente det. Han troede på himmel og helvede, på Gud og djævel, på frelse og fortabelse. Derfor har de brug for biografier der fortæller dem, at det vigtige ikke er hvad en forfatter sagde, men hvorledes han sagde det, hvilke livsomstændigheder det udsprang af, og hvilke virkninger det havde for hans liv. Det specifikke indhold i et forfatterskab er subjektivt og for så vidt uinteressant, det interessante er derimod, hvorledes forfatteren kunne realisere sig selv gennem det subjektive indhold.

Ved denne metode kan man sætte sig ind i hvad som helst uden at blive anfægtet af indholdet, uden at blive sat i valget mellem sandt og falsk, rigtigt og forkert. Når man skriver om f.eks. Kierkegaard ud fra et moderne psykoterapeutisk menneskesyn, hvor begæret er tolkningsnøglen til mennesket, og alle andre ytringer end begærets egne ses som sublimeret begær, så kan man jo skrive - eller læse - tusindvis sider om ham uden at beskæftige sig med andet end sin egen navle, og derfor uden at blive truet af den frygtelige virkelighed der findes hinsides navlen.

Det eneste anstændige forhold til fortidige mennesker og deres skrifter - og det eneste man kan blive klogere af - er at tage deres udsagn for pålydende, og så, hvis man mener noget andet end dem, kritisere dem og påpege hvor vandene skilles.

Man er naturligvis i sin gode ret til f.eks. at mene, at begrebet Gud blot er en sublimering af menneskets begær, eller en - i primitive samfund - nødvendighed forankring af en given kulturs arbitrære og evolutionært skabte værdisystem, men så skulle man lade forfattere der så åbenlyst mener noget andet i fred, og blot indrømme, at man intet har til fælles med dem. Mener man dette, er der ingen (bortset fra en akademisk karrieremæssig) grund til at beskæftige sig med fortidens mennesker. Man kan jo intet lære af dem, og den eneste sandhed man kan komme frem til, er den man tog udgangspunkt i.

Dette er for så vidt også hvad den postmoderne dekonstruktivisme indrømmer, og i den forstand er den et fremskridt i forhold til den naive historisk-kritiske videnskab.

Dekonstruktivismen mener selv, at den er meget radikal og konsekvent når den hævder, at ethvert udsagn kan opløses fuldstændigt i sine tidsbundne omstændigheder. Ens egen analyse kan, indrømmer man, relativiseres lige så meget som det udsagn eller det menneskeliv man beskæftiger sig med, men da man er fanget i sin tid kan man ikke andet end at tale ud fra den. At vælge andet er umuligt.

På denne postmoderne vis forsvares f.eks. den 'nye' Kierkegaard-forskning, den 'nye' Paulus-eksegese og den 'nye' Jesus-forskning sig. Men vedkender man sig en sådan totalrelativisme, så indrømmer man samtidig, at der intet som helst meningsfuldt kan siges. Med dette udgangspunkt kan man aldrig komme videre end til igen og igen at postulere sin egen teses sandhed. Tesen kan ikke bevises, for et sådant bevis ville jo være tidsbundet og derfor intet bevis. Relativismen kan aldrig vise ud over sin egen tese, den vil i al evighed blot blive mere og mere indkrænget i sig selv.

Relativismen kan kun tilintetgøres udefra af den tidløse og almægtige kraft den benægter, men som ikke desto mindre findes, og som, når den kommer til os, sprænger alt og med vold kaster os derud, hvor vi aktivt tvinges til enten radikalt at vælge intetheden, og tage konsekvensen af dette valg, eller at vælge den almægtige Herre i forhold til hvem alt er relativt, men derved også den Herre der sætter os i horisontfællesskab med - og i samtidighed med - alle andre fornuftsskabninger.

Det er en af de vidunderlige gaver som troen skænker: At den ellers uoverstigelige kløft der findes mellem den enkelte og hans samtid, og mellem ham og fortidens mennesker, forsvinder. Næsten er ikke længere skjult bag et slør. Såvel den nulevende som den fortidige næste står man ansigt til ansigt med. Eller rettere: Skulder ved skulder med foran skaberen.

Troen skaber samtidighed med alle andre der er skabt af, og som skal stå til ansvar for, den eneste magt der aldrig kan relativiseres og i forhold til hvem alt er relativt.

Og så er forfatteren - det være sig en Shakespeare, en Nietzsche, en Luther, en Kierkegaard eller en Augustin - ikke længere et objekt for videnskabelig dissekering, hvor forskeren ikke kan andet end at bekræfte sin egen dygtighed, nej så bliver han til en mod- eller medkæmper i arenaen: En man kan slås med ansigt til ansigt, diskutere med, samtale med, drives til omvendelse af osv. Så hedder det ikke længere "historiske omstændigheder", "personlige motiver" osv. Nej så hedder det ja ja og nej nej.

Og i sidste ende handler alt dette naturligvis om vort forhold til Bibelen. Alt det andet er biprodukter. Det egentlige ærinde med den historiske relativisme er at sætte os ude af stand til at læse Den hellige Skrift.

Har man først lært af læse historisk-relativt, dvs. læse på en sådan måde at man lige meget hvad man læser i virkeligheden ikke ser andet end et spejlbillede af sig selv, ja så kan man heller ikke finde andet i den hellige skrift.

Og her ser vi så også den moderne humanvidenskabs og teologis nytte for tidsånden: Historieforskningen bliver et middel til at holde historien på afstand og

undgå at komme i et forpligtende forhold til tidligere generationer. Litteratur- og åndshistorien bliver et middel til at undgå at få nutidens ideologi anfægtet. Og den bekendelsesfri teologi bliver et middel til at holde Den hellige Skrifts klare og umisforståelige tale på 10 skridts afstand.

Hvor klart og ligefremt Gud i Skriften - og i mindre grad i historien, i åndshistorien og endda i det faldne skaberværk - taler til os, får man et klart indtryk af, når man betænker hvilke kolossale mængder af forskruet videnskab det har været nødvendig at frembringe for at mane denne tale i jorden. Man skal i sandhed være belastet af stor viden og dannelse for ikke at kunne se hvad Bibelen fra første til sidste linie handler om. Måske er det også forklaringen på den såkaldte "genkristning af de intellektuelle" som vistnok betyder af det i nogle få veluddannede kredse er blevet mondænt at bære en modeprædikant med sin tilstedeværelse i ny og næ.

Disse såkaldte intellektuelle har jo gennem mange års hårdt åndeligt arbejde fået opbygget tilstrækkeligt med relativiserende reflekser til, at de kan høre ritualets og Skriftens tale uden at høre det som personlig tiltale. Hele deres uddannelse bærer sin smukkeste frugt ved at de nu kan sidde i kirke og se og se og dog ingenting se og høre og høre og dog ingenting høre.

De 'almindelige' mennesker, derimod, er aldeles forsvarsløse. De har ikke reflekserne, men forstår straks med skræmmende klarhed hvad der foregår. Når de en enkelt gang er i kirke har de derfor ikke andre muligheder end enten at tro på det, eller at flygte og blive væk. De vælger vel oftest det sidste, men de har, frem for de dannede, den store fordel at de i det mindste står i valget.

Claus Thomas Nielsen